

predsednika Komiteta za spoljnu politiku Savezne skupštine SFRJ Mihaila Javorskog PSSE. Ističući na kraju značaj odnosa Saveta Evrope i SFRJ Milikić drugu celinu završava prilogom o obraćanju Miloša Minića u Parlamentarnoj skupštini SE 28. januara 1975.

Monografija Ratomira Milikića je plod višegodišnjeg izučavanja odnosa Jugoslavije i Saveta Evrope. Najveći značaj knjige ogleda se u njenom doprinosu razumevanju kompleksnosti spoljne politike socijalističke Jugoslavije u svim izazovima Hladnog rata od 1960. do 1980, gledano kroz odnose Jugoslavije sa Svetom Evrope i Pokretom nesvrstanih. Ona predstavlja i veoma solidan uvod u celokupnu spoljnu politiku Jugoslavije u datom periodu, zbog čega početnicima ali i iskusnim istraživačima na ovom polju historiografije može biti vrlo korisna. Važnost prikazivanja unutrašnjeg stanja u Jugoslaviji u ovom periodu ogleda se pre svega u razumevanju odnosa Jugoslavije i Saveta Evrope. Naročito ako se uzmu u obzir tekovine na kojima počiva SE, poput demokratije i slobode govora, gde između ostalog treba tražiti razlog zbog kojeg Jugoslavija nikad nije postala punopravna članica Saveta Evrope, ostavši na nivou tehničke saradnje sa ovom organizacijom. U svom istraživanju autor je koristio objavljenu i neobjavljenu arhivsku građu, domaće i strane provenijencije (francusku, američku, britansku), štampu, periodiku i sećanja. Vredan je pomena i širok spektar domaće i strane literature korišćen u izradi dela.

Miloš Čorbić

Арпад Хорњак, СУСРЕТИ И СУКОБИ: ОГЛЕДИ О СРПСКО-МАЂАРСКИМ ОДНОСИМА, Београд, Clio, 2017, 387.

Malo je historiografskih radova (knjiga, člana, rasprava) u Mađarskoj i na mađarskom jeziku u kojima se razmatraju mađarsko-jugoslovenski politički i drugi odnosi od kraja 19. do polovine 20. veka. Jedan od retkih mađarskih istoričara koji se bavi mađarsko-jugoslovenskim odnosima u tom periodu jeste prof. dr Arpad Hornjak sa Filozofskog fakulteta Univerziteta u Pečuju. Svoja historiografska viđenja, od početka ovog veka pa do sada, iznosio je u više članaka i rasprava. Većinu takvih historiografskih radova, prevedenih sa mađarskog na srpski jezik, sabrao je u knjigu pod nazivom *Susreti i sukobi: ogledi o srpsko-*

mađarskim odnosima u izdanju beogradske izdavačke kuće Clio.

Mada autor za svaki ogled u knjizi iskazuje u okviru kojeg programa istraživanja je nastao i od koje ustanove je dobio materijalnu podršku, ni za jedan od njih ne navodi originalan naziv članka i publikaciju u kojoj su objavljeni na mađarskom jeziku (zbornik, časopis i dr.); kao da time hoće da mu se veruje na reč i da se to ne mora proveravati. To, međutim, nije dobar način za uverljivost da tekstovi prevedeni na srpski jezik odgovaraju izvorniku (originalu) na mađarskom jeziku.

Osim predgovora autora i osvrta (kao pogovora) njegovog recenzenta dr Zorana Janjetovića, 15 članaka u knjizi je raspodeljeno u tri poglavlja: I. *Novi poredak* (4 članka), II. *Spoljni poslovi* (8) i III. *Slika severnog suseda* (3). Uviđa se izostanak autorovog osvrta na delovanje u Mađarskoj i Jugoslaviji brojnih mađarskih nacionalističkih, većinom iredentističkih organizacija, prvenstveno u periodu između dva svetska rata, što je dobrim delom uticalo na stalno podozrenje jugoslovenskih vlasti prema mađarskim režimima.

U radovima prvog poglavlja autor je razmatrao situaciju u Mađarskoj između dva svetska rata, naročito ističući stresno stanje mađarske nacije proisteklo iz, za nju, tragičnih događanja i spoznaje o gubitku rata i svodenju Mađarske iz vremena Austro-Ugarske na oko 1/3 Trijanonske Mađarske. Pri tome je posebna pažnja usredsređena na sledeća pitanja: privremeno srpsko vojno i administrativno zauzimanje južnih oblasti Mađarske – Baranje, Bačke i Banata i stanje uprave u njima; proces evakuacije jugoslovenskog vojnog i civilnog aparata sa delova Baranje, Bačke i Banata i uspostavljanje granice Mađarske i Jugoslavije po odredbama Trijanonskog mirovnog ugovora. Po nečemu autor smatra da je, sprovođenjem odredaba Trijanonskog mirovnog ugovora, u Južnoj oblasti (jugoslovenskim delovima Baranje, Bačke i Banata, tj. Vojvodine) nastala „promena imperije“ (!?), mada ni Jugoslavija ni Mađarska nisu bile imperije. Mađarska nacionalna manjina u Jugoslaviji postala je glavni predmet pažnje u odnosima obe države – Mađarske i Jugoslavije. Autor smatra da je mađarska nacionalna manjina u Jugoslaviji bila zapostavljena, naročito neučestvovanjem u sprovođenju agrarne reforme, kao i u mogućnosti slobodnijeg političkog organizovanja u vidu Mađarske partije. Problem dvovlasništva, koji se nametnuo uspostavljanjem jugoslovensko-mađarske granice, obostrano je pritiskao odnose dve države, čijem rešavanju se pristupalo do

proširenja Drugog svetskog rata na Jugoslaviju aprila 1941. Prilično je osvetljeno političko delovanje Gabora Santa, kao predstavnika mađarske manjine kod jugoslovenskog režima i njegovo ignorisanje od strane zvanične Mađarske i većeg dela mađarske manjine u Jugoslaviji.

Za razliku od drugih mađarskih istoričara koji su se bavili mađarsko-jugoslovenskim odnosima, autor otvorenije ističe da je mađarski režim između dva svetska rata, u cilju raspada jugoslovenske države, veoma blisko saradivao sa vodećim hrvatskim separatističkim strankama (165–166).

U drugom, najvećem delu knjige obrađeni su spoljni odnosi Mađarske i Jugoslavije, koji su se našli u centru autorovih posmatranja. On je naročito isticao pokušaje da se jugoslovensko-mađarski odnosi poboljšaju od stupanja u važnost Trijanonskog mirovnog ugovora do 1927, a koji nisu urodili plodom. Teškoće u unapređenju spoljnopolitičkih odnosa Mađarske i Jugoslavije proizlazile su iz zajedničke politike država Male antante (Jugoslavije, Rumunije i Čehoslovačke) prema Mađarskoj. Ipak, pitanje položaja mađarske manjine u Jugoslaviji bilo je u centru odnosa mađarske i jugoslovenske vlade.

Očekivalo bi se da će autor, budući da je njime naslovio svoj ogleđ, posvetiti više pažnje ulasku mađarske vojske u Jugoslaviju u Aprilskom ratu 1941. i njenoj okupaciji Južnih oblasti u Jugoslaviji (Bačke i Baranje), ali on to nije učinio. Neočekivano, verovatno više radi upoznavanja mađarskog čitateljstva, autor je dosta prostora posvetio spoljnoj politici Srbije na prelazu 19. u 20. vek. Tokom Aprilskog rata 1941, Mađarska je ušla u Drugi svetski rat iz koga je, po autorovoj tvrdnji, izašla sa katastrofalnim rezultatima na mnogim poljima. Posle okončanja Drugog svetskog rata, teme koju autor pažljivo obrađuje, Mađarska se suočila sa jugoslovenskim/srpskim pretnjama da će joj se oduzeti neki južni delovi države (Bačke i Baranje) i priključiti jugoslovenskoj državi.

Deo prostora u knjizi posvećen je interesantnim i podrobnim slikama u srpskoj historiografiji: austrougarske države, Mađarima u jugoslovenskoj spoljnoj politici i u srpskim udžbenicima istorije.

Autor (a možda mađarski prevodilac sa mađarskog na srpski jezik) navodi neke termine i izraze koji u razmatranom istorijskom periodu nisu postojali. Primera radi, ambasador (bilo mađarski ili jugoslovenski), jer je postojao poslanik; Šokce i Bunjevce ubraja u delove hrvatskog naroda (što oni nisu bili u većem

delu perioda koji se razmatra – a i danas se to uveliko osporava); uočava se i neobična upotreba pojma „imperija“ za vladavinu nad vojvodanskim oblastima (Délvidék). Za mađarsku publiku je, možda, prihvatljivije što autor period srpskog/jugoslovenskog zaposedanja većih delova Banata, Bačke i Baranje (1918–1921) tumači kao okupaciju (što je za srpsku publiku oslobođenje) i što vojvodanske oblasti Jugoslavije naziva Južni Kraj (Délvidék).

Iz knjige kao celine proističe stav autora da odnosi Mađarske i Jugoslavije, naročito između dva rata, nisu bili dobri ni dobrosusedski, jer su bili prožeti nepoverenjem i nedobronamerenošću. Ova knjiga za srpsku historiografiju može da bude i paradigmatična, jer iz nje treba – i važno je – da se crpu saznanja o tome kakva shvatanja prevlađuju u mađarskoj historiografiji o srpsko-mađarskim odnosima u periodu od kraja 19. do polovine 20. veka.

Gojko Malović

Ненад Антонијевић, КОСОВО И МЕТОХИЈА 1941–1945. ГОДИНА – РАТНИ ЗЛОЧИНИ, Београд, Музеј жртва геноцида, 2017, 628.

Tema ratnih zločina uvek zahteva produbljivanja i preispitivanja starijih istraživanja kao i pionirske zahvate koji bi uobličili nove informacije. Upravo knjiga Nenada Antonijevića, muzejskog savetnika Muzeja žrtava genocida u Beogradu, *Kosovo i Metohija 1941–1945. godina – ratni zločini* širi saznanja koje je jugoslovenska i srpska historiografija iznedrila prethodnih godina, a takođe donosi i nove podatke detaljno uobličene u vidu hronološke komponente kroz godine Drugog svetskog rata i topografske, koja se odnosi na južni deo Srbije – Kosovo i Metohiju. Proistekla iz doktorske disertacije sa nešto drugačijim naslovom „Ratni zločini na Kosovu i Metohiji 1941–1945. godine“, odbranjena maja 2016. na Filozofskom fakultetu u Beogradu, knjiga sadrži predgovor, deset poglavlja, zaključak, spisak korišćenih izvora i literature, priloge u vidu objavljenih dokumenta, fotografija i karti, pogovor (skraćeni tekst ekspozicije na odbrani doktorske disertacije) i kraću biografiju autora. Kako autor zapaža, tokom istraživanja „bilo je teško odvojiti opšte činjenice o ratu na Kosovu i Metohiji od onih o ratnim zločinima na tom području“, pa su se „rat i ratna događanja nametnuli kao neizbežni okvir teme“, a knjiga je postala bogatija i za ovaj tematsko-istorijski segment.